

Vad står "lagen" för?

Paulus användning av "lagen" som begrepp är komplicerad och upphov till många missförstånd. Till söndagen efter jul hör Gal 4:4-7, lösryckt ur sitt sammanhang. Vulgärtolkningen är: Jesus föddes som jude men avskaffade den judiska lagen för oss kristna. Vi är söner, judarna är slavar.

Ingen säger väl riktigt så, och predikan fokuserar nog så helt på flykten till Egypten att få bryr sig om episteltexten. Men skuggan av antijudisk tolkningstradition kan ibland hänga i luften.

Paulus ärende i Galaterbrevet är på sätt och vis enkelt. Han skriver till huvudsakligen icke-judiska jesustroende ("hednakristna"). De har blivit del av den här nya judiska messiassekten utan att gå den vanliga vägen med manlig omskärelse och fullständig anpassning till sabbats- och renhetsregler. De har inte blivit proselyter. Eller, om vi vill, de *har* gått en mycket vanlig väg, som "gudfruktare", dvs associerade med synagogan, men inte fullt ut judar. Men i Jesusrörelsen – i Paulus tappning – förenas de med judiska jesustroende i samma gemenskap fullt ut. Alla får del av anden.

Galaterbrevet blottlägger en våldsamt konflikt. Paulus eskatologiska vision för Jesusrörelsen – judar och icke-judar i full gemenskap under en kort period fram till *parusin* – är ifrågasatt som en bakväg in i den större judiska gemenskapen. När icke-judar blir del av en judisk messiassekt fullt ut, utan att gå in under medlemsvillkoren på riktigt ("lagen") så uppstår spänningar. Identitet är viktig i antiken, men varken övriga judar eller det grekisk-romerska samhället vet riktigt vem som är vad i Jesusrörelsen. Är dessa oomskurna judiska messiasstroende judar eller greker eller ingendera? Vilka regler gäller? Vem kan äta med vem och hur? Vad händer vid giftermål? Kristendom finns inte ännu, vare sig som separat eller erkänd religion.

"Nu är ingen längre jude eller grek, slav eller fri, man eller kvinna. Alla är ni ett i Kristus Jesus" säger Paulus precis innan. Och han drar slutsatsen: *"om ni tillhör Kristus är ni också avkomlingar till Abraham och arvtagare enligt löftet"*. För Paulus tillhör jesustroende icke-judar helt enkelt den judiska förbundsgemenskapen utan att följa vissa av lagen föreskrivna levnadsregler, närmare bestämt, de som stått i centrum för judendomens konflikt med hellenistisk kultur de senaste 200 åren, som judar lidit martyrdöden för under mackabéerupproret och som blivit identitetsmarkörer. Det är begripligt att inte alla håller med Paulus, i synnerhet om de inte delar hans korta perspektiv. Det här kan inte fungera.

Det gjorde det inte heller. Resultatet på sikt blev tvärtom mot vad Paulus tänkt sig. Jesusrörelsen blev så småningom en egen, icke-judisk religion i opposition mot judendomen. Resten är historia, och tidvis en plågsam sådan.

Paulus gör teologi i stunden. Han ser en slags analogi mellan icke-judarnas "slaveri" under "de kosmiska makterna" – föreställningar och bruk med liten relevans för den stora helheten och de viktiga frågorna – och judarnas "slaveri" under lagens liknande föreställningar och bruk. Det är sådant Paulus kallar för "laggärningar". Paulus menar att det för icke-judar i princip är samma sak att anamma judiska bruk som omskärelse, som att återvända till diverse grekisk-romerska hedniska bruk.

För övrigt är Paulus, som varje jude, högst positiv till lagen, Toran, som gudomlig vägledning. Ett andestyrt liv är helt enligt lagen (Gal 5:16-26) och lagen är huvudsakligen god, andlig, och i linje med människans vilja och innersta (Rom 7:12-22). Men Paulus har inga tydliga kategorier för olika aspekter av "lagen" (t.ex. moral, ritual, principer, vägledning, uppenbarelse, moseböckerna) utan kastar sig mellan dem. Därför blir det oftast tokigt när vi försöker teologisera lagen hos Paulus. Han diskuterar alltid konkreta problem.

Frågor om lagen dyker upp i flera av julens texter. I annandagens epistel anklagas Stefanos för att påstå att Jesus ska ändra på " *seder och bruk som vi har fått från Mose*". De jesustroende kom med tiden att göra sådana anspråk, främst vad gäller omskärelse, sabbatsregler och renhetsregler, även om det inte motsvarade den historiske Jesus hållning. Men Lukas påstår att detta är falska anklagelser. Likaså försöker han rentvå Paulus från liknande anklagelser. I evangeliet tar han inte med Markus berättelse om handtvätt, som skulle kunna tolkas som att Jesus går emot lagen. I Nyårsdagens evangelietext omskärs Jesus och i Kyndelsmässodagens evangelietext utför familjen riter i templet. I Lukas värld följer fromma människor sitt folks seder och i Jesusberättelsen är detta judisk lag. Lukas framställer de jesustroende som laglydiga och trogna sitt ursprung, fast de hittat en pragmatisk kompromiss.

Med Johannes är det annorlunda. Berättelse efter berättelse kretsar kring traditionella symboler för Toran och framställer Jesus som uppfyllelsen av, och som överlägsen dessa. Andra söndagen efter Trettandedagen är ett exempel, där vattnet (lagen) i stenkrukor förknippade med reningsriter fylls med vin. Jesus trumfande av judisk tradition hos Johannes är en ohistorisk teologisk konstruktion som låter sig förklaras utifrån kristendomens gradvisa utveckling och kristologi, men som blir oerhört problematisk om den i senare tider används för att predika mot judendomen.